

ЕКСПЛІКАЦІЯ КОНЦЕПТУ «НАВЧАННЯ» В ТЕКСТАХ МОЛОДІЖНОГО ЖУРНАЛУ «Я СТУДЕНТ»

Стаття присвячена вивченню думки суспільства про стан освіти в країні на лінгвістичному рівні. Матеріалом для дослідження стали тексти єдиного в Україні глянцевого молодіжного журналу «Я СТУДЕНТ», на базі якого визначено мовні репрезентанти концепту «навчання» як одного з важливих одиниць у структурі концептосфери освіти, його смислове та аксіологічне наповнення. Приділено увагу іншомовним номінаціям та їх функціям в україномовних текстах студентських засобів масової інформації. Виділено нові форми лексичних репрезентантів, що з'являються в українській мові разом із запозиченими поняттями як данина моді. Послідовно зроблено висновки про те, що структура концепту «навчання» пов'язана з усвідомленням студентами необхідності отримання знань, складності обраного шляху та його перспективності.

Ключові слова: освіта; навчання; концепт; концептосфера; слово; номінація.

Проблема вивчення думки суспільства про стан освіти в країні на лінгвістичному рівні у вітчизняній науці не розглядалася. Процеси реформації вищої та середньої школи, що активно відбуваються останнім часом в Україні, окреслюють актуальність питання й необхідність його комплексного опрацювання. Таке дослідження може стати одним із дієвих засобів удосконалення вітчизняної освіти.

Спроби аналізу освітньої лексики в термінах концепту як фрагменту мовної картини світу носіїв англійської мови були здійснені І. Боднар [2], порівняльний аспект метафоризації концепту «освіта» в кількох мовах цікавив А. В. Беляєву [1]. Окремі аспекти порушеної тематики представлені в попередніх статтях автора цієї наукової розвідки [4; 5; 6].

Мета цього дослідження – з'ясувати смислове наповнення концепту «навчання» шляхом семантичного аналізу його мовних репрезентантів. Об'єктом вивчення є мова студентських медіа-текстів, предметом – засоби експлікації концепту «навчання».

Матеріалом для лінгвістичного аналізу освітньої проблематики обрано тексти видання «Я СТУДЕНТ» (далі – ЯС) [8] – єдиного в Україні глянцевого молодіжного журналу, який виходить з 1997 року. Його авторами є студенти різних українських університетів, які готують матеріали як для друкованої версії журналу, так і для власного інформаційного порталу (ya-student.com.ua).

Концепт «навчання» разом з іншими когнітивними одиницями – «освіта», «навчальний процес», «студент», «викладач» тощо – є одним із важливих елементів у структурі концептосфери освіти. Головним репрезентантом концепту «навчання» в текстах жур-

налу «Я СТУДЕНТ» є слово *навчання* та похідні форми – дієслово *навчатися* й прикметник *навчальний*, а також низка інших лексичних одиниць, які є назвами понять, пов'язаних із навчальним процесом. Зупинимося передусім на основних репрезентантах та їх значеннєвій специфіці.

За «Словником української мови», *навчання* – це «дія за значенням навчати, научати і навчатися, научатися [7, 43]. Саме це значення реалізує слово *навчання* в текстах журналу «Я СТУДЕНТ», набуваючи додаткових конотацій:

– **навчання – спосіб отримання знань:** *Більшість студентів розглядають навчання як спосіб отримати якусь мінімальну кількість знань, щоб взяти на роботу* (ЯС. № 1, 2013. С. 4);

– **навчання – труд, важка праця, праця на перспективу:** *Навчання – це великий труд! А вміти навчити – це більший* (ЯС. № 10, 2012, с. 14); *Схожа ситуація й з навчанням в університеті. Хоч це й досить важка праця, яка не завжди отримує гідну винагороду* (ЯС. № 5, 2016, с. 9); *Їхне [студентів] навчання в Академії – це праця на перспективу* (ЯС. № 1, 2014, с. 11);

– **навчання – необхідний і корисний етап:** *Як на мене, навчання в університеті – необхідний і вельми корисний етап, адже студентські роки незабутні!* (ЯС. № 5, 2016, с. 9);

– **навчання – маленький крок:** *Однак, для майбутніх журналістів нічого важливішого за практику бути не може. Навчання – то лише маленький крок* (ЯС. № 10, 2013, с. 19);

– **навчання – нелегка справа:** *Корисні поради від стресів, недоспаних ночей перед заліками та де*

взяти енергію для такої нелегкої справи, як навчання (ЯС. № 7–8, 2009, с. 33);

– **навчання** (у ВНЗ) – це мінімум чотири роки зусиль, зосередженості та подекуди стресу (ЯС. № 6, 2015. С. 7).

Деякі тексти завдяки відповідно забарвленим словам подають прозору оцінку навчального процесу – як позитивну, так і негативну: з одного боку, **навчання – добре, чудово** (*Навчання – це добре, але навіть у найбільш важливій справі потрібно знати міру та знаходити час для відпочинку й розваг* (ЯС. № 1, 2016, с. 18); *Навчання – це, звісно, чудово, але іноді хочеться й повеселитися* (ЯС. № 11, 2015, с. 19); з іншого – **навчання – ярмо** (*Уже стало звичним, що навчання – це ярмо, накинуте на шию бідним студентам батьками (державою) соціальними очікуваннями, а насправді система лише калічить потенційних Біллів та Стівів...* (ЯС. № 6, 2015, с. 7). А в тексті під назвою «Навчатися vs. Кохатися» ототожнюються два, здавалося б, несумісні поняття – «навчання» й «кохання»: *...Кохання – це теж певною мірою навчання. Тому кохайте і вчіться* (ЯС. № 10, 2013, с. 15).

Аналіз сполучуваності слова *навчання* (дієслівної, іменникової та прикметникової) дає можливість виділити інші, периферійні смисли відповідного концепту:

1) дієслівні словосполучення пов'язують навчання з насолодою, перспективністю та студентськими реаліями: *Навчання у вишій закладає основи інтелектуального «самоощасливлення» на все життя* (ЯС. № 7–8, 2013, с. 4); *Навчання може бути «в кайф»...* (ЯС. № 10, 2013, с. 19); *Навчання в аспірантурі допомагає стати спеціалістом високого рівня* (ЯС. № 2, 2015, с. 6); *...Навчання в університеті повинно давати перспективи на майбутнє* (ЯС. № 7–8, 2016, с. 5); *Навчання повинне стати безкоштовним...* (ЯС. № 7–8, 2016, с. 5);

2) іменникові словосполучення традиційно виконують номінативну функцію, наприклад, **форма навчання** (ЯС. № 10, 2014, с. 6), **система навчання** (*На жаль, наша система навчання це далеко від досконалості* (ЯС. № 9, 2013, с. 4), **час навчання** (*Час навчання у вишій не повинен витрачатися дарма* (ЯС. № 1, 2013, с. 22), а також образно репрезентують цілісні поняття, такі як, наприклад, **революція навчання** (*Революція навчання – сила, яка робить реальним омріяне майбутнє* (ЯС. № 7–8, 2013, с. 6). Виділена метафора мотивована назвою книги іноземних науковців Гордона Драйдена та Джаннетт – «Революція в навчанні», що вийшла на початку 90-х років, в якій були описані сучасні моделі мислення, пізнання й ефективного навчання. На думку авторів, революція сучасного навчання торкається всіх зацікавлених осіб, до яких насамперед належать учні, студенти, магістранти, аспіранти та ін., тобто ті, хто потребує нових знань, які можуть бути конвертовані в прагматично значущі результати і сприятимуть ефективному вирішенню проблем і завдань соціальної практики відповідно до інтересів особи й суперечливих обставин нашого життя [8];

3) прикметникові словосполучення використовуються для характеристики можливих способів оволодіння знаннями в сучасному світі. Наприклад, но-

мінація **пасивне навчання** в тексті про бездумне копіювання сучасними студентами готових робіт з Інтернету стає протиставленням до навчальних можливостей минулої епохи: *Мабуть, зараз батьки нам просто заздять, коли спостерігають наше пасивне навчання* (ЯС. № 4, 2016, с. 5).

У свою чергу прикметник **навчальний** входить до складу словосполучень, які стають номінаціями відомих освітніх понять, наприклад, **навчальні дисципліни** (ЯС. № 2, 2011, с. 6), **навчальний рік** (ЯС. № 10, 2014, с. 6). Дієслово *навчатися* у студентських текстах реалізує своє основне значення: «Набувати яких-небудь знань, вивчати, опановувати щось» [7, 44]. А в сполученні з прислівниками та іменниками за певних контекстуальних умов він конкретизує вказані дії, наприклад: *навчатися по-новому* (ЯС. № 1, 2015, с. 6), *навчатись потрібно, але не сліпо, а займатися саморозвитком* (ЯС. 18.05.2016), *навчатися з розумом* (*Спортотом займатися і з розумом навчатися!* (ЯС. № 3, 2011, с. 10), *навчатися без перерви* (*Навчатися без перерви неможливо та нудно...* (ЯС. № 11, 2012, с. 26). Отже, студентство усвідомлює необхідність навчання та його оновлення.

Ознакою нового часу стає використання в україномовних текстах англійських слів та словосполучень на позначення понять, пов'язаних із навчанням. Наприклад, *always studying* (дослівно – «завжди вчитися») стає засобом характеристики тих студентів, які весь свій час присвячують навчанню, забуваючи про інші сторони життя молодого людини: *Напевно, кожен студент, кожна неповторна, безумовно, досконала та безспірно оригінальна особа, хоча б раз поринаючи у вимір «always studying», має обирати між безцінними можливостями самовдосконалення та доволі буденними, солодкими моментами з об'єктами уваги* (ЯС. № 10, 2013, с. 15).

Проблема навчання подекуди набуває форми роздумів про його сенс та мотивацію до нього, як-от: *Головне в навчанні – це інтерес до нього, вам має це подобатись* (ЯС. 13.07. 2016); *«Не хочу» і «треба» у навчанні – хто кого? Як мотивувати себе і чи потрібно* (ЯС. № 6, 2015, с. 7). В останньому випадку концепт «навчання» сприймається як опозиційна пара, представлена контекстуальними антонімами *не хочу і треба*, які підкреслюють його суперечливість.

Складовим елементом концепту «навчання» можна вважати номінацію *Болонський процес*. В одному з текстів про входження України до Європейського реєстру забезпечення якості освіти (EQAR, Брюссель, 2008) ця назва набуває трансформованої форми – *Оболонський процес*, стаючи заголовком статті (ЯС. № 3, 2008, с. 6). Незважаючи на всю серйозність і значення окресленого процесу для вищої школи України, його метафорична номінація має жартівливу форму, наближаючись за звучанням до більш знайомого українцям слова *Оболонь*. Тема продовжується в наступному номері, де в заголовку знову використовується метафора *Оболонський процес* (*Імплементация «Оболонського» процесу в вищих навчальних закладах України* (ЯС. № 4–5, 2008, с. 12), проте в самому тексті функціонує первинна назва, що, сполучаючись із позитивно забарвленими словами, набуває значення

«Болонський процес – ефективна та перспективна система»: *Отже, Болонський процес є ефективною та перспективною системою, що дає змогу кожному студенту максимально розкрити свої індивідуальні здібності, активно працюючи за програмою впродовж навчального року* (ЯС. № 4–5, 2008, с. 12). З огляду на цілком позитивну характеристику нового явища, що з'явилося в українській освіті, представлено вище, вважаємо, що перекичування європейської назви можна пояснити намаганням авторів текстів повернути увагу молоді до нових тенденцій у навчальному процесі, пояснити їх сутність, не відлякуючи аудиторію невідомим європейським терміном.

Репрезентантом концепту «Болонський процес» є також складна номінація *модульно-рейтингова система*: *Втім, заслуженою популярністю серед студентів користується модульно-рейтингова система, оскільки дозволяє вільно, «без напругу», засвоювати матеріал протягом семестру, а не здавати за популярною системою трьох «З»: Зазубрив – Здав – Забув* (ЯС. № 1, 2011, с. 18). Як бачимо, у студентській свідомості традиційна система навчання зіставляється з новою системою на основі концептуальної ознаки «якість отриманих знань».

Крім того, периферію концепту «навчання» формує номінація *перше вересня*, що в контексті не тільки традиційно позначає початок навчального року, а й асоціюється з перемогою першокурсників, які вступили до вишів, *виборили свій статус студента в калейдоскопічних (почасти драматичних) колізіях зовнішнього незалежного оцінювання* (ЯС. № 7–8, 2013, с. 3); а також номінація *перший курс* як початок навчального шляху студента (*Перший курс – це важлива подія в житті кожного студента...*) (ЯС. № 7–8, 2014, с. 11).

В аналізованих текстах є згадки про популярні сьогодні інноваційні форми навчання – *онлайн-курси, стажування, освітні поїздки, освітні виставки* (наприклад, виставка *«Освіта та кар'єра 2012»*) (ЯС. № 11, 2012, с. 4), *освітні платформи* (наприклад, *«Сходи в майбутнє»*) (ЯС. 09.04.2016). Їх номінації асоціюються з новими навчальними можливостями: *Сучасний світ пропонує стільки можливостей, що зациклюватися на навчанні в університеті – просто злочин! Різноманітні онлайн-курси, стажування, освітні поїздки...* (ЯС. № 9, 2016, с. 3). Як не дивно, онлайн-новим освітнім платформам, які сьогодні інтенсивно утворюються в Україні, немотивовано надаються переважно англомовні назви, наприклад: *«Prometheus»* (*Prometheus несе вогонь знань*) (ЯС. № 6, 2015, с. 4), *«EdEra»* (*Навесні 2014 року в Україні стартувала онлайн-платформа для підготовки до ЗНО «EdEra»*) (ЯС. 13.07.2016). Іноді нові освітні поняття, які приходять в наше суспільство і, відповідно, в нашу мову, отримують назви, утворені шляхом комбінування українського й іноземного слів. Прикладами такої лексики є назви нових студентських сайтів, сервісів, зокрема англійське слово *Studego*, яке функціонує й окремо, і як частина складного утворення, комбінуючись з українським словом *сім'я* – *Studego-sim'ya*: *Studego.com – це сервіс, де будуть зібрані пропозиції для студентів. Місія Studego – оперативно*

надавати студентам великий вибір актуальних пропозицій, які відповідають їхнім цінностям та потребам (ЯС. 07.08.2016); *Що потрібно для того, аби стати частинкою вашої Studego-sim'ya?* (ЯС. 07.08.2016). В іншому випадку назва українського студентського арт-простору *Sklo* (ЯС. №1, 2016) є українським словом, переданим латиницею, тоді як студенти, активні учасники цього утворення на базі Національного педагогічного університету ім. М. П. Драгоманова називають себе *склошниками*, застосовуючи похідну від українського іменника *скло* форму, яка відповідає словотвірним принципам української мови. Ще одна студентська назва – *Prodlenka* – являє собою суміш іноземної та російської мов (з іноземної – латиниця, з російської – ідея власної назви). А використовується вона на позначення українського студентського простору, організованого українськими студентами при українському Одеському національному університеті ім. І. І. Мечникова: *Prodlenka – це сучасний формат студентського простору, що розташовується в гуртожитку № 4 Одеського національного університету ім. І. І. Мечникова... Саме для цього й була створена Prodlenka – щоб заповнити прогалину культурно-розважального буття сучасного студента* (ЯС. № 1, 2016).

Цікавою також видається назва студентської акції, яку зафіксовано в журналі «Я СТУДЕНТ»: *В університеті ім. Т. Шевченка триває #KHUпомест* (ЯС. № 11, 2016, с. 7). Виділене слово утворене з двох лексичних одиниць, одна з яких є аббревіатурою університету. До того ж, його третім компонентом стає поширений сьогодні в соціальних мережах графічний символ #.

Серед неологізмів, які репрезентують концепт «навчання», відносимо ще одне «модне» слово *коворкінг* (від *англ. co-working* – «спільно працювати»), яке в широкому сенсі означає модель організації роботи людей, найчастіше *фрилансерів*, з різним типом зайнятості в єдиному робочому просторі; у вузькому – колективний офіс [3]. Використовуючись у студентських текстах разом з українським словом *«Читалка»*, що є власною назвою проекту, іншомовне слово стає одним із засобів репрезентації концепту «навчання» в сучасній українській мовній картині світу, наприклад: *Тепло. Тихо. Wi-Fi. Саме так описує себе «Читалка» – перший коворкінг у Київському національному університеті. Ідея створити місце, де студенти могли б вільно спілкуватися, навчатися та працювати, стала реальністю наприкінці 2014 року. Саме тоді старий читальний зал перетворився на сучасний коворкінг, або, як кажуть самі організатори, на «місцевий Часопис»* (ЯС. № 1, 2016).

Таким чином, концепт «навчання» в текстах журналу «Я СТУДЕНТ» демонструє нові форми лексичних репрезентантів, що з'являються в українській мові разом із запозиченими поняттями. На нашу думку, використання англомовних назв замість українських, передача українських слів латиницею є результатом наслідування «моди». Однозначно, це небажане явище в текстах українських засобів масової інформації, у тому числі й студентських, які покликані бути взірцем літературного мовлення для своєї аудиторії.

Смислове наповнення концепту «навчання» пов'язане з усвідомленням студентами необхідності отримання знань, складності обраного шляху та його перспективності. Як і всім іншим елементам концептосфери освіти, йому студенти надають власну оцінку, переважно позитивну, що на лінгвістичному рівні проявляється у використанні відповідно забарвленої лексики.

Перспективою дослідження вважаємо вивчення смислової структури інших, окреслених у статті концептів, що дасть можливість створити повне уявлення про концептосферу освіти в українській мовній картині світу.

Список використаних джерел

1. Беляєва А. В. Особливості метафоризації концепту освіта в українській, російській, англійській та французькій мовах / А. В. Беляєва // Вісник Запорізького національного університету : збірник наукових статей. Філологічні науки. – Запоріжжя : Запорізький національний університет, 2008. – С. 10–28.
2. Боднар І. Концепт освіта як фрагмент мовної картини світу у носіїв англійської мови / І. Боднар // Науковий вісник Східноєвропейського національного університету ім. Лесі Українки. – Вип. 4, 2015. – С. 16–21.
3. Коворкінг [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://uk.wikipedia.org/wiki>.
4. Серебрянська І. М. Метафорична модель освіта – війна в сучасній терміносистемі української мови (на матеріалі медіатекстів) / І. М. Серебрянська // Дослідження з лексикології і граматики української мови : зб. наук. пр. – Дніпро : Видавець Біла К. О., 2016. – Вип. 17. – С. 153–163.
5. Серебрянська І. М. Термін вища освіта та його структурно-семантичний потенціал / І. М. Серебрянська // Українське мовознавство. Міжвідомчий науковий збірник. – Вип. 46/2. – К., 2016. – С. 149–155.
6. Серебрянська І. М. Репрезентація концептосфери «освіта» в українських паремійних текстах / І. М. Серебрянська // Нове та традиційне у дослідженнях сучасних представників філологічних наук : Міжнародна науково-практична конференція, м. Одеса, 24–25 лютого 2017 р. – Одеса : Південноукраїнська організація «Центр філологічних досліджень», 2017. – С. 35–38.
7. Словник української мови : в 11 томах / [редкол. : І. К. Білодід та ін.] ; Акад. наук УРСР, Ін-т мовознавства ім. О. Потебні. – К. : Наук. думка. –1970–1978. – Т. 5, 1974.
8. Я СТУДЕНТ [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ya-student.com.ua/about.html>.

И. Н. Серебрянская,
Сумский государственный университет, г. Сумы, Украина

ЕКСПЛІКАЦІЯ КОНЦЕПТА «ОБУЧЕНИЕ» В ТЕКСТАХ МОЛОДЕЖНОГО ЖУРНАЛА «Я СТУДЕНТ»

Стаття посвячена изучению мнения общества о состоянии образования в стране на лингвистическом уровне. Материалом для исследования стали тексты единственного в Украине глянцевого молодежного журнала «Я СТУДЕНТ», на базе которого определены языковые репрезентанты концепта «обучение» как одного из важных единиц в структуре концептосферы образования, его смысловое и аксиологическое содержание. Уделено внимание иноязычным номинациям и их функциям в украиноязычных текстах студенческих средств массовой информации. Выделены новые формы лексических репрезентантов, появляющиеся в украинском языке вместе с заимствованными понятиями как дань моде. Последовательно сделаны выводы о том, что структура концепта «обучение» связана с осознанием студентами необходимости получения знаний, сложности выбранного пути и его перспективности.

Ключевые слова: образование; обучение; концепт; концептосфера; слово; номинация.

I. M. Serebrianska,
Sumy State University, Sumy, Ukraine

EXPLICATION OF THE CONCEPT «STUDYING» IN THE TEXTS OF YOUTH MAGAZINE «JA STUDENT»

The object of the study is the language of students' media texts. Its theme is the explication of the concept «studying» in the texts of youth magazine «JA STUDENT» («I'm a student»). The purpose of the research is to find out the semantic structure of the concept «studying» through analysis of its language representation. The methodological basis of the study is the descriptive method and the method of component analysis. The problem of studying public opinion on the situation in education has not done yet on linguistic level. In conditions of education reformation in Ukraine such a study is very necessary; it could be one of the most effective means, improving the national education. Concept «studying» along with other cognitive units such as «education», «student», «teacher» is one of the important elements in the conceptual structure of education. The main representant of the concept «studying» in the texts of the magazine «JA STUDENT» is a word studying and its forms to study and academic, and also several other lexical unites which are the names of educational concepts. Students' texts demonstrate new forms of lexical representants appearing in the Ukrainian language nowadays: the use of English names instead of Ukrainian ones, transformation of Ukrainian words into Latin form and so on is the result of «fashion». Definitely, this is undesirable phenomenon in Ukrainian media texts should be a sample of literary speech. Generally semantic structure of the concept «studying» is associated with students' need to obtain knowledge and their clear understanding the difficulty of this process and its prospects.

Key words: education; studying; concept; conceptual sphere; word; nomination.